

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVIII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 29

LITERATURE AND LANGUAGE
IN THE SOCIETY OF
SERBIAN LETTERS

Accepted at the IV meeting of the Department of Language and Literature
of 25th April, 2017, on the basis of reviews presented by *Nada Milošević-Djordjević*
and *Milorad Radovanović*, full members of Academy

E d i t o r

Corresponding member
ZLATA BOJOVIĆ

BELGRADE 2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVIII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 29

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

Примљено на IV скупу Одељења језика и књижевности од 25. IV 2017. године,
на основу реферата академика *Наде Милошевић-Ђорђевић*
и академика *Милорага Радовановића*

У р е д н и к
дописни члан
ЗЛАТА БОЈОВИЋ

БЕОГРАД 2017

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Лектор
Младенка Савичић

Коректор
Невена Ђурђевић

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 400 примерака

Штампа
Планета принт

САДРЖАЈ

Предраг Пипер, <i>Поздравна реч: О словесности</i>	9
Злата Бојовић, <i>Књижевности у Друштву српске словесности</i>	11
Zlata Bojović, <i>Literature in the Society of Serbian Letters</i>	29
Александар М. Милановић, <i>Вук Караџић у Друштву српске словесности</i>	31
Aleksandar M. Milanović, <i>Vuk Karadžić and the Society of Serbian Letters</i>	45
Рајна Драгићевић, <i>Улога Друштва српске словесности у развоју српске лексиколошке и лексикографске мисли</i>	47
Rajna Dragičević, <i>The role of the Society of Serbian Letters in the development of Serbian lexicology and lexicography</i>	59
Исидора Бјелаковић, <i>Друштво српске словесности и проблем израге терминологије</i>	61
Isidora Bjelaković, <i>The Society of Serbian Letters and the problem of creating terminology</i>	76
Виктор Савић, <i>Даничићев рад на историји језика у Друштву српске словесности (1857–1861)</i>	77
Viktor Savić, <i>The work of Daničić on the history of language in the Society of Serbian Letters</i>	93
Ана Мацановић, <i>Графијска и ортографска проблематика у Друштву српске словесности</i>	95
Ana Macanović, <i>Alphabet and orthography-related problems in the Serbian Society of Letters</i>	108
Исидора Поповић, <i>Друштво српске словесности и Матица српска</i>	111
Isidora Popović, <i>The Society of Serbian Letters and Matica srpska</i>	122
Љилјана Јухас-Георгиевска, <i>Ђура Даничић и стари српска књижевности</i>	125
Ljiljana Juhas-Georgievska, <i>Đura Daničić and Old Serbian literature</i>	143

Душан Иванић, <i>Ка методологији хуманистичких наука у Друшћу српске словесности</i>	147
Dušan Ivanić, <i>Towards the methodology of human sciences in the Society of Serbian Letters</i>	152
Мирјана Д. Стефановић, <i>Константин Бранковић као саоснивач Друшћва српске словесности</i>	153
Mirjana D. Stefanović, <i>Konstantin Branković als Mitbegründer der Gesellschaft der serbischen Schriftlichkeit</i>	162
Станиша Војиновић, <i>Сима Милутиновић Сарајлија у Друшћу српске словесности</i>	163
Staniša Vojinović, <i>Sima Milutinović Sarajlija and the Society of Serbian Letters</i>	173
Зорица Несторовић, <i>Друшћво српске словесности и развој дисциплина српске науке о књижевности</i>	175
Zorica Nestorović, <i>Society of Serbian Letters and the development of disciplines in Serbian literary science</i>	183
Бранко Р. Златковић, <i>Фолклорни жанрови у казивачко-мемоарској литератури о Првом српском устанку у Гласнику Друшћва српске словесности</i>	185
Branko R. Zlatković, <i>Folklore genres in narrative-memoir literature about the first serbian uprising in the Glasnik of Society of Serbian Letters</i>	195
Војислав П. Јелић, <i>Класична традиција у Гласнику Друшћва српске словесности</i>	197
Vojislav P. Jelić, <i>Classical tradition in the Glasnik of the Society of Serbian Letters</i>	202
Жарко Војновић, <i>Друшћво српске словесности и „књига за народ”</i>	205
Žarko Vojnović, <i>Die Gesellschaft der serbischen Gelehrsamkeit und das Buch für die Menschen</i>	218

КОНСТАНТИН БРАНКОВИЋ КАО САОСНИВАЧ ДРУШТВА СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

МИРЈАНА Д. СТЕФАНОВИЋ

С а ж е т а к. – Један од најважнијих чланова будуће Српске академије наука, од оснивања овог првог научног друштва у Србији и њен редовни члан, потом и секретар, Константин Бранковић се убраја и у саосниваче те најважније научне институције код Срба. Новосадски ђак, један од тројице омиљених ученика Павела Јозефа Шафарика – док је био професор новосадске гимназије – Константин Бранковић се, као професор полугимназије у Шапцу, потом као уважени предавач и декан лицеја у Београду, потом и у Крагујевцу, посветио философији и логици, пишући уџбенике из ове области и изграђујући научну терминологију ових дисциплина и то на основи српског језика (логику је звао мудрословље, а етику – милословље). Уз још двојицу омиљених и даровитих Шафарикових ученика – Сергија Николића, професора и писца, и сликара Димитрија Аврамовића, овај новосадски круг главних делатника новооснованог научног српског друштва, давао је онај импулс научном развоју у Србији 19. столећа који ће резултовати и систематизацијом и гранањем српске науке. Практична делатност (у облику уџбеника, монографија о српској прошлости, превода из књижевности и философије) била је у окриљу поетике просветитељства, а импулси и циљеви класицистички, онакви каквима је Лукијан Мушички двадесетих година 19. столећа у свом рукописном спису замишљао једно српско научно друштво. Зато је исправно рећи да је карловачко-новосадски круг младих научника поставио темеље систематском научном проучавању српске баштине и то на средњовековној историји. У време кад је романтизам код Срба већ узимао маха, и то на усменој народној традицији, истовремено су класицистичке идеје бујале у науци. Можда би ове чињенице могле да постану добра основа за друкчију периодизацију српске културе и књижевности унутар сопствене националне традиције.

Кључне речи: Друштво српске словесности, Константин (Коста) Бранковић, Сергије Николић, Димитрије Аврамовић, Павел Јозеф Шафарик, Лукијан Мушички, просветитељство, класицизам, романтизам

На изглед појединачна – мада и тако важна као прича о једном данас у науци и историји САНУ потпуно заборављеном великом научнику – ова тема о Константину Бранковићу само је повод да се нешто више проговори и о другим важним члановима Друштва српске словес-

ности, али и о идеји за оснивање ове научне институције и, најпосле, и о нашим омашкама у утврђивању и конституисању једне поетике периодизацији културе и унутар ње и науке и књижевности.

За осниваче Друштва српске словесности се потпуно основано, јер то и јесу били непосредно, узимају Јован Стерија Поповић и Атанасије Николић и то с јесени 1841. године, док је прва седница новооснованог Друштва била 31. маја 1842. Један од првих оснивачких чланова ове угледне научне групе био је Константин Бранковић (1811–1854), већ од 11. јуна 1842 (Никић 2007), па је у више наврата био и секретар Друштва и, чак, и потпредседник. Из његовог кратког животописа (Радевић 1971) сазнају се не само уобичајени биографски, већ и неки наизглед спорадични, али важни подаци из јавног и приватног његовог живота.

Рођен је у Новом Саду, 20. маја 1814. године; отац му је био ћурчија, дакле, породица је била сиромашнијег имовног стања. У месту свог рођења завршио је основну школу и гимназију, ону чувену Велику српску православну којој је први директор био млади а већ чувени Павел Јозеф Шафарик; права, која је почео да студира, није завршио у Пешти због немаштине, па је прешао у карловачку богословију коју је с успехом дипломирао; кратко време професор полугимназије у Шапцу, потом у Крагујевцу, па на београдском Лицеју, где је, као омиљен наставник, пет пута биран за ректора, на ужас Атанасија Николића.¹ Изгледа да је кратко боравио и у Бечу, о чему би могло да посведочи писмо Ђорђа Ђирјаковића из Новог Сада, а Вуку у Беч, с молбом да тамо поздрави Константина Бранковића (Стојановић 1912). То је најкраће казана његова биографија. Важније, међутим, јесте шта је и како радио за то време животне активности. И његова научна активност нераскидиво је везана уз оснивање првог научног друштва код Срба.

Спорадична – а увек важна – изучавања српске старине – резултовала су оснивањем научног друштва, тј. Друштва српске словесности; ту почиње систематско и интересовање и проучавање националне баштине. „По решењу Друштва секретар К. Бранковић израдио је у почетку 1846. год. Програм за рад у Друштву“ (Станојевић 1937: 350). За први број *Гласника ДСС*, који је уређивао, тај план је припремио за штампу и конциповоа научне активности Друштва српске словесности: ширење науке на српском језику, израда термилошких речника, о чему је водио бо-

¹ „Кад се школска година сврши, једва дочекају па изберу ректора Лицеја за идућу годину, без мене, Косту Бранковића. Мени то не би право, што су то мучки радили и без мене, кад се по правилу сваке године има избирати ректор, а томе не може нико на пут стати. (...) Ректор има на годину сто талира додатка. Сва је прилика да је моје колеге на тај корак навела завист и злоба, што су ме сви одликовали, па зар побојавши се да ме не би влада и за годину наименовала за ректора, учине овај корак“ (Николић 2002, 74–75). Како је ово издање прилично некритички издано, упућује се на рукопис Николићеве аутобиографије, који се чува у Архиву Српске академије наука и уметности (кутија LVI, бр. 7980/32).

гату преписку с Вуком Караџићем, прикупљање историјских података и извора и издавање енциклопедије наука.²

Управо у духу владајуће тенденције тог доба покушао је, доследно пуристички, да интернационалне термине преведе на свој језик Ивачковић 1908: 50–56), на српски, па је свој уџбеник философије (1848) назвао *Основно мудрословље*, свој приручник из логике (1849) назвао је *Милословље*, а књигу из које се учила физика (1850) – *Природословље*. Уз то, Вуку је нудио и речи које је сковао за будући речник српског језика.³ Све су ово важни подаци за причу о важној личности Константина Бранковића, чија је делатност тесно везана за организацију и унапређење просветног и научног рада у Србији средином 19. столећа. Његова сахрана на палилулском гробљу била је, према сведочењу Милана Ђ. Милићевића (Милићевић 1888: 47) веома велика, од ње је била већа само сахрана Ђуре Даничића. Милан Кујунџић Абердар је унутар редова своје књиге *Наука о осећању* (1867) дописао: „Редак је учен човек у Србији који није био његов ђак“ (Кујунџић АБердар 1867: 99).⁴ Био је сарадник многих часописа: у *Лейпцигу Мајице српске* објавио је басну у стиховима и стиховане загонетке, у *Голубици* – поучну причу „Ртањ“, у свом предавању о Светом Сави, 1864. године, разложио је развитак Велике школе у Београду у којем је образложио разлоге зашто треба прихватити Вукову реформу, скупљао је претплатнике и сам се претплатио на Вукове књиге⁵ и друго издање *Рјечника* (Стерија, међутим, тек на три); из преписке Јована Гавриловића с Вуком спомиње се Бранковићева решеност да се за *Гласник Српског ученог друштва* примају и радови писани Вуковом азбуком (Стојановић 1909); потом, немачки и аустријски лекар, геолог и путописац Ами Буе (1794–1881) у писму Вуку поздравља Константина Бранковића (Стојановић 1913).

Кантовац у свом основном научном и духовном усмерењу, заступао је просветитељске идеје о образовању и изласку из малолетности духа; саставио, у два издања, приручник за основне школе о томе како састављати разна писма, тестамент, облигације и слично (попут већ у Срба постојећих таквих „секретера“ из пера Алексија Везилића и Атанасија Стојковића).

И по томе му је у свему близак његов вршњак Сергије/Срђ Николић (1816–1874), такође Новосађанин, који је, као и Коста Бранко-

² *Гласник Друштва српске словесности*, 1842, I, св. 1, 205–211.

³ Из Новог Сада пише Вуку у Беч, још 1833. године, како је скупио неколико речи којих нема у Вуковом *Српском рјечнику* и нуди му их за ново издање овог најважнијег дела за сваку националну културу (Стојановић 1907, писмо број 290).

⁴ На ту реченицу додао је и ово: „И још више. У ову врсту долаз и сви ученици школе бечке. Бранковић је предавао по бечком професору Лихтенфелсу.“

⁵ Још као студент друге године права у Пешти, 1834. године претплатио се на Вукову *Даницу*.

вић похађао чувену новосадску гимназију. Постао је, као и Бранковић, професор београдске Велике школе (предавао је административно, природно и међународно право), члан (од 11. јуна 1842) и извесно време и благајник Друштва, уредник *Државнонародног истражиоца*, подлистка *Просветних новина*, уредник листа *Шаљивац* и главни уредник, на жалост, само једног изашлог броја веома важног часописа *Будилник народне просвете*; претплатио се на четири Вукове књиге. Након изненадног пензионисања и смрти супруге, још за живота – што је трагична српска особина – пао је у заборав, тако да се и чувени и добро обавештени Вуковарац Јустин Михајловић пита, у писму Вуку, ко је тај Сергије–Срђ Николић, с којим се Вук дописивао. А обојица, и омиљени Коста Бранковић и прерано скрајнут у заборав Сергије Николић итекако су важни у овој причи.

Обојица су, међутим, а што је важно за укупност виђења и тумачења поетике новооснованог српског научног друштва, били ђаци Павела Јозефа Шафарика, у време док је био професор у новосадској гимназији, оног Словака који се, за разлику од Ђорђа Магарашевића и Милована Видаковића – такође новосадских професора тих Шафарикових новосадских дана – залагао да се српски језик уведе као наставни језик и као засебан предмет. Тога се чак у својој краткој аутобиографији присећа Константин Бранковић (Радевић 1971). И Шафарик се, у својој аутобиографији присећа својих најдражих ученика и именује једино двојицу: Константина Бранковића и Сергија Николића; у писму Погодину Шафарик наводи и како му је млади Сергије Николић помогао преписујући српска документа у карловачком архиву.

На питање, наизглед потпуно очекивано, поготову кад је у наслову овог рада само име Константина Бранковића, на упитаност, дакле, о томе зашто је у овом размишљању неопходно поменути и Шафарика, одговор је једноставан. Управо изашли из његовог шињела, ови млади српски научници наставили су идеје великог словачког научника и педагога, идеје и о томе да је Србима потребно једно научно друштво које ће систематски радити на историји српског језика, на описивању старих српских рукописа и на издавању научног часописа. Често се заборавља, кад је реч о историји науке код Срба, како је управо овај велики Словак, заљубљеник у српску књижевност,⁶ био иницијатор да се оснује *Лейопис Мајице српске* (Мићић 1996: 37) и, још више, неслужбено је давао идеје првом уреднику, младом Ђорђу Магарашевићу, о структури научности овог српског часописа, а мање инсистирајући

⁶ У првој великој историји српске књижевности – кад се изузме њена претходница у делу *Памјатник музеј у славеносрпском књижевству славним* (1814) Лазара Бојића – из пера Павела Јозефа Шафарика, овај научник често за српску књижевност употребљава синтагму „наша књижевност“ (Шафарик 2004).

на белетристичким прилозима. Такве идеје о науци код Срба изнео је и Коста Бранковић у основама рада Друштва српске словесности.

Те идеје о језику српском уобличио је у одличној студији Сергије Николић, у раду под насловом „Круг и венац српске просвете“: у њему пореди језик Трлајићев с Доситејевим, уочава и језички међупут, тј. славеносрпски и потпуно просветитељским метафорама залаже се за „зору новог доба“, осветљавање и просветљавање језика. Још један његов рад заслужује пуну пажњу, јер показује колико је у његовој основи занимање за систематизацију историје српске уметности. Желећи, наиме, да објави часопис наслова *Живойисни лейоис*, који би се бавио историјом уметности, запостављеној у делатности почетних активности Друштва српске словесности, објављује, с доста горчине, чињенице о занемаривању средњовековног сликарства; „за њега се стваралаштво српских сликара тачно уклапало у општу слику, која допуњује и осветљава поруке српске историје“ (Медаковић 1985: 170), а важна му је, изузетно важна уметничка активност Димитрија Аврамовића.

У раду о српској просвети помиње још једно име, једнако важно за ово размишљање. Реч је о Лукијану Мушицком, оном ствараоцу којег је класицистички и средњовековно Павел Јозеф Шафарик назвао „кнезом“ српских песника. Није чудно да га спомиње Сергије Николић (Медаковић 1985), Шафариков ђак у време кад је у манастиру Шишатовцу започео свој књижевни и научни рад Мушицки, па је о томе могао знати и из разговора са својим омиљеним професором Шафариком, који је био у каквом-таквом контакту са шишатовачким игуманом. Лукијан Мушицки је, наиме, двадесетих година 19. столећа направио план – готово идентичан оном Косте Бранковића из 1842. – да се оснује научно друштво, да се систематски проучавају стари српски рукописи, да се направи енциклопедија науке итд. Као припадник карловачког круга, у којем је свакако доминирао митрополит Стефан Стратимировић, покушао је још 1812. године да оснује књижевно друштво; за ту идеју саставио је чак и програм: ширење црквеног језика, усавршавање народног језика, издавање часописа *Српски весник* (Мушицки 2015: 77–83).⁷

И сви јунаци ове приче, Константин Бранковић, Сергије Николић, Павел Јозеф Шафарик (Новосађани, дакле) и Лукијан Мушицки (карловачки ђак и наставник) истичу као највредније речи – знање и научну истину и то као знање једне академије Срба. Просветитељске то јесу идеје, припадају, дакле, поетици манифестације разума и разумског промишљања света и своје баштине. Већ је запажено, али се у каснијим

⁷ Постоји и концепт „плана друштва за изображење матерњег језика, за издавање разних дела (оригиналних и преведених), рецензију дела и др. Ту су предвиђене класе наука: философија, историја, математика, правознанство и природне науке. Покровитељ би био ц. кр. ерцхерцог (надвојвода), а чланови би били почасни, редовни, дописни и мецене српске књижевности“ (Радека 1960: 61).

тумачењима периодизације српске културе занемарује, како је „Бранковићево просветитељство – његова неограничена вера у моћ просвете“ (Поповић 1955: 593). Својство је, метафорички казано, доситејевско, јер је темељ разумевања света у свести да све треба објаснити и то систематизацијом знања. У основи свих њих свакако је Кантово промишљање важности о образовању ума и изласку, тако, из малолетности духа. То је онај став који је у пракси и у својим делима проводио и Константин Бранковић, јер и немачки научник В. Т. Круг (1770–1842) – који је од Канта наследио катедру у Кенигсбергу, потом у Лајцигу – а чије је идеје о логици за свој приручник модификовао, заправо био у кантовском духовном сазвежђу. Зато уопште не може допасти у круг мање важних чињеница и она која показује да је баш Константин Бранковић био први међу српским философима (Ивачковић 1908).⁸

Сврха тих просветитељских идеја на половини 19. столећа код Срба – дакле, у време оснивања Друштва српске словесности, била је, међутим, класицистичка. Задојени племенитим научним идеалима просветитељства, сврху су им нашли у оквирима класицистичке поетике. Једноставније казано, а то би морало да постане основ новом тумачењу периодизације српске културе: половином оног века који наука назива романтичарским, објављују се идеје које раздвајају високу од народне културе; систематизацији високе културе у облику изучавања средњовековних списа основ је класицистички, а залагању за истраживање и скупљање народних умотворина, па и шире, фолклора, основ је романтичарски. Заједничко свим тим поетикама – просветитељској, класицистичкој и романтичарској свакако је – употреба народног као књижевног језика.⁹ Коначно, још је *Голубица* педесетих година 19. столећа доносила класицистичке прилоге: о Марку Аурелију, Диогеново писмо „О слабости људској“ и то баш у преводу Косте Бранковића, о античкој просвећености итд., а за мото је имала стих Милоша Светића, као што је и *Лейойис Мајице српске* имао за свој мото стих Лукијана Мушицког.

Кад се уз све ово дода и чињеница да се наука тих деценија 19. столећа окретала испитивању старине и то не оне народне – као Вук – већ средњовековне, онда би јасније било ово моје залагање за то колико је класицистичког подстицаја било у оснивању и деловању Друштва

⁸ Ил. Ивачковић планирао је да уради монографију *Српски философи омладинског доба*, која би почињала Константином Бранковићем и Доситејем Обрадовићем, али би указивала и на претходнике, као што су Јеврем Лазаревић, Павле Соларић, Јован Стејић и други.

⁹ И класициста највише врсте, Лукијан Мушицки говори у својим епиграмима о важности и, још више, о неопходности народног језика, а поготову је такав став присутан у чувеној песми „Глас народољупца“, којој би једном требало посветити читаву монографију. Потом: зар и Доситеј још 1783. године у *Писму Хараламицију* не каже одрешило како жели да пише на народном језику и да своја дела штампа не црквеном, већ грађанском азбуком?

српске словесности. То никако није романтизам. Српски романтизам окреће се народној песми, Његош се обраћа народној мисли, Бранко такође. Нико од њих, па ни од чланова Друштва српске словесности, свакако не у првим деценијама своје делатности, не мисли вуковски, већ свој корен траже у средњем веку српском. То је онај дух чувеног Јохана Јоахима Винкелмана, који почиње да се преводи тих деценија почетног рада Друштва, па би у ову причу лако могао да се укључи и преводилац Винкелманове *Историје гревне уметности*, сликар, тј. „живописац“ Димитрије Аврамовић (1815–1855), члан Друштва од 28. децембра 1847, онај¹⁰ који је, гле, нимало случајно за ово размишљање, сликарски овековечио апотеозу Лукијана Мушицког; а и он је новосадски ђак. То је, најкраће казано, она европеизација наше науке, како је о делатности Друштва одлично размишљао Василије Крестић (Крестић 2011). А европеизација је управо класицистички значила, баш као и код Лукијана Мушицког, па тако и код Константина Бранковића и Сергија Николића, реализацију винкелмановског става о духу старине који се национално традицијски за сваку културу открива у руинама Рима и Сицилије.

За српску науку истог је ранга и значење националне прошлости. Знајући за европску старину стиже се и до љубави према националној прошлости. Међу њима, европској и српској, само је један корак ка уједначавању – а то је свест о својој традицији. Коначно, и Вук се, тј. романтизам, може боље схватити тек овим паралелно живећим класицистичким идејама делатника првог српског научног Друштва, које нипошто не би требало разумети као рецидиве класицизма, већ као бунт романтизма на просветитељски империјализам разума. Како је то одлично тумачио Јован Скерлић у једнако задивљујућој монографији о *Уједињеној омладини српској*, романтизам није био склон философији (Скерлић 1906: 290–291). Без нарочитог занимања за философски систем размишљања, романтичарски занос окретао се нечему супротном, а то је била кумулација патриотског заноса и то, пре свега, или готово искључиво, кроз белетристички исказ. Отуд је, а свакако подразумевано, почетак рада Друштва српске словесности значио повратак у оно зачето у просветитељству и класицизму, а то је заснивање основе и система знања као корена за свеукупно стваралаштво и културу, како би баш то значило самосталност државе Србије. Иако проистекао из омладинског покрета с половине 19. столећа, Константин Бранковић, и као савременик и као приврженик „Уједињене омладине српске“, схватао је како су циљеви српске културе дубљи, а то је, пре свега, наука и

¹⁰ Са пажњом и дужним ишчекивањем, очекује се скори зборник радова нивоа праве монографије о овом необичном – по свему, и по многоликој појави својој, свакако – сликару и писцу Димитрију Аврамовићу, под уредништвом Игора Борозана, одличног познаваоца српског сликарства с половине нашег романтичарског доба.

систематизација њене националне основе. У том је схватању овог нашег философа јасна класицистичка побуда. Зато се, додајем на ово, једино класицистички могу тумачити монографије из ове области ума, а из истог периода, из пера Косте Бранковића, Димитрија Матића, Милана Кујунџића и Алимпија Васиљевића – а засноване, како и у њиховим поднасловима пише, на Џону Локу и Имануелу Канту. Изостанак интересовања за философски начин размишљања нашао је свој антипод у неговању набујалог патриотизма, нарочито у деценијама након 1848. године, и то најпре, пре свега и готово искључиво кроз белетристичке жанрове. Отуд је почетак рада Друштва српске словесности, са својим клицама код Мушицког и савременика му Шафарика, свакако значајно повратак на оно зачето у класицизму, и у класицистичкој побуди, од основе и систематизације знања – и то просветитељског¹¹ – као корена за свеукупно, па и књижевно стваралаштво и културу, како би и то означило самосталност државе Србије.

Културолошки посматрано, тј. на микроплану – социолошки, класицизам је тумачен као дело више класе, на шта је реаговао романтичарски менталитет средње класе. Може се и овако, доследно у описаном амбивалентном ставу, казати: говорити и писати српски и у свој језик облачити своју традицију, то је оно што је један од јунака овог новосадско-карловачког круга Друштва српске словесности и песнички уобличио: убором Српкиње, ходом Римке. Просветитељска замисао, класицистичка идеја и надохли романтизам уобличиће каснијих деценија 19. столећа српску културу. Није стога уопште неважно да се на крају упитамо колико је тачна периодизација коју свикло – што може да буде и опасно – преузимамо у својим интерпретацијама, а без увида у радове чланова Друштва српске словесности, поготову ове из пера јунака моје приче.

ЛИТЕРАТУРА

Бојић 1994: Л. Бојић, *Памјатник мужем у славеносрпском књижеству славним*, Нови Сад, Прометеј – Културно-просветна заједница Војводине, 1994.

Ивачковић 1908: И. Ивачковић, *Један српски филозоф. Белешке из области омладинске филозофије*, Сремски Карловци, Српска манастирска штампарија, 1908.

Крестић 2011: В. Крестић, *Друштво српске словесности: његовом 170. годишњице*, Летопис Матице српске, 2011, књ. 488, св. 4 (октобар), 554–571.

¹¹ Друштво српске словесности имало је своју издавачку делатност. Међу књигама које је објављивало највише их је било у духу просветитељских идеја. Нека за ову тврдњу послужи бар један наслов. Архимандрит Гаврил Поповић ту је 1849. године објавио своју књигу, доситејевску по скупљеним максимама, налик баш Доситејевој *Христопицији*, под насловом *Разговори за образовање срца и душе*.

Кујунџић Абердар 1867: М. Кујунџић Абердар, *Наука о осећању*, Београд, 1867.

Медаковић 1985: Д. Медаковић, *О Сергију Николићу*, Истраживачи српских старина, Београд, Просвета, 1985, 164–183.

Милићевић 1888: М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменијих људи у српској народа новијега доба*, Београд, 1888.

Мићић 1996: Р. Мићић, *Павел Јозеф Шафарик и Теодор Павловић*, Павел Јозеф Шафарик. Живот и дело (ур. М. Д. Стефановић и М. Харпањ), Нови Сад, Матица српска – Филозофски факултет у Новом Саду, 1996, 35–45.

Никић 2007: Љ. Никић – Г. Жујовић – Г. Радојчић-Костић, *Грађа за биографски речник чланова Друштва српске словесности*, Београд, Српска академија наука и уметности, 2007.

Николић 2002: А. Николић, *Биографија верно својом руком најписана*, прир. М. Р. Сарић и А. Ж. Петровић, Београд, Српско друштво за историју науке, 2002.

Поповић 1955: М. Поповић, *Константијин Бранковић, професор философије и писац првог уџбеника логики на београдској Великој школи*, Зборник Филозофског факултета, Београд, 1955, књига прва, 591–599.

Радевић 1971: М. Радевић, „Крајки живојојис“ *Константијина Бранковића*, Историјски часопис, Београд, 1971, 18, 383–391.

Радека 1960: М. Радека, *Прилози о просветним настојањима Лукијана Мушицког у Горњој Крајини*, Споменик САНУ, СХ. Одељење друштвених наука, нова серија 11, Београд, 1960, 37–100.

Скерлић 1906: Ј. Скерлић, *Омладина и њена књижевност (1848–1871). Изучавања о националном и књижевном романтизму код Срба*, Београд, Српска краљевска академија, 1906.

Станојевић 1937: С. Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку. I. Извори и историографија*. Књига 1: О изворима, Београд, Српска краљевска академија, 1937.

Стојановић 1907; Љ. Стојановић (прир.), *Вукова прейиска*, књига прва, Београд, 1907, 364, 372.

Стојановић 1909; Љ. Стојановић (прир.), *Вукова прейиска*, књига трећа, Београд, 1909, 276.

Стојановић 1912; Љ. Стојановић (прир.), *Вукова прейиска*, књига шеста, Београд, 1912, 207.

Стојановић 1913; Љ. Стојановић (прир.), *Вукова прейиска*, књига седма, Београд, 1913, 556.

Шафарик 2007: П. Ј. Шафарик, *Историја српске књижевности*. Прев. М. Д. Стефановић и М. Мразовић, Београд – Нови Сад, 2004.

Mirjana D. Stefanović

KONSTANTIN BRANKOVIĆ ALS MITBEGRÜNDER DER
GESELLSCHAFT DER SERBISCHEN SCHRIFTLICHKEIT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Konstantin Branković, eines der bedeutendsten Mitglieder und seit der Gründung ordentliches Mitglied, später auch Sekretär dieser ersten wissenschaftlichen Gesellschaft in Serbien, die der Vorgänger der zukünftigen Serbischen Akademie der Wissenschaften ist, gehört auch zu den Mitbegründern dieser wichtigsten wissenschaftlichen Institution der Serben. Konstantin Branković, ein Novisader Schüler, einer der drei beliebtesten Schüler von Pavel Jozef Šafárik – als dieser Lehrer im Novisader Gymnasium war – widmete sich als Lehrer des Halbgymnasiums in Šabac, später als geschätzter Professor und Dekan des Lyzeums in Beograd, später auch in Kragujevac, der Philosophie und Logik, indem er Lehrbücher auf diesen Gebieten schrieb und die wissenschaftliche Terminologie dieser wissenschaftlichen Disziplinen entwickelte, und zwar auf Grund der serbischen Sprache (die Logik nannte er «mudroslovlje», was man als «Weisheitslehre» übersetzen könnte, und die Ethik bekam die serbische Bezeichnung «miloslovlje», die ins Deutsche mit dem Ausdruck «Gefallenslehre» übersetzt werden könnte). Neben zwei anderen beliebten und begabten Schülern von Šafárik – Sergije Nikolić, Lehrer und Schriftsteller, und dem Maler Dimitrije Avramović, gab dieser Novisader Kreis der wichtigsten Schaffenden in der neu gegründeten wissenschaftlichen Gesellschaft Serbiens jenen Impuls der wissenschaftlichen Entwicklung in Serbien im 19. Jahrhundert, der auch in der Systematisierung und der Zweigbildung der serbischen Wissenschaft resultieren wird. Die praktische Tätigkeit (in Form von Lehrbüchern, Monographien über die serbische Vergangenheit, Übersetzungen auf dem Gebiet der Literatur und Philosophie) befand sich unter der Obhut der Poetik der Aufklärung, und die Impulse und Ziele waren klassizistisch, so wie sich Lukijan Mušicki in den zwanziger Jahren des 19. Jahrhunderts in seinem Manuskript die serbische wissenschaftliche Gesellschaft vorgestellt hatte. Aus diesem Grunde ist es richtig zu sagen, dass der Karlowitzer-Novisader Kreis von jungen Wissenschaftlern die Grundlage zur systematischen Erforschung des serbischen Kulturerbes gesetzt hat, und zwar auf der mittelalterlichen Geschichte. In einer Zeit, als der Romantismus bei den Serben schon an Bedeutung gewann, vor allem bei der mündlichen völkischen Tradition, waren die klassizistischen Ideen in der Wissenschaft gleichzeitig auf dem Vormarsch. Vielleicht könnten diese Tatsachen eine gute Grundlage für eine verschiedenartige Periodisierung der serbischen Kultur und Literatur innerhalb der eigenen nationalen Tradition sein.

Übersetzung ins Deutsche: Robert Kovač